

09. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde standart değişkenin dışındaki kullanımlar: (*Ayna*) *Şık*, *Can Pazarı* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanları bağlamında

Dilek HERKMEN¹

APA: Herkmen, D. (2021). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde standart değişkenin dışındaki kullanımlar: (*Ayna*) *Şık*, *Can Pazarı* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanları bağlamında. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 146-157. DOI: 10.29000/rumelide.990112.

Öz

Sözlükte ve yazım kılavuzunda kuralları belirlenmiş olan ölçünlü dil, eğitimde, hukukta, edebiyatta, basın yayında ve resmî yazışmalarda kullanılır. Kullanım ve geçerlilik alanı geniş olan standart dilde, sosyal sınıflara ve yerel ağızlara ait özellikler yer almaz. Edebî dil edebiyatın dilidir; dolayısıyla roman ve öykünün dili, genellikle edebî dil olan standart dildir. Bununla birlikte yazarlar, zaman zaman eserlerinde gerçekçi anlatımın gereği olarak ölçünlü dilden uzaklaşır. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın da eserlerinde edebî dilden uzaklaşarak, sokağın dilini eserlerine taşıdığı görülür. Sokak dili çoğu zaman teklifsiz, kaba dildir. İçeriğinde argo, küfür (sövgü), hakaret, alay yer alır. Gürpınar'ın zaman zaman karakterlerinin ağız özelliklerine de yer verdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde standart değişkenin dışında kalan örnekler (*Ayna*) *Şık*, *Can Pazarı* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanlarından yola çıkılarak değerlendirilmiştir. Argo ile ilgili çalışmaların zenginliğinin aksine kaba dil, teklifsiz dil, küfür (sövgü) ve hakaret ifadeleri hakkında yapılan çalışmalar azdır. Bu türlerin alanlarının kesin sınırlarla belirlenmemiş olması sınıflandırmayı zorlaştırmaktadır. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın ilk romanı olan (*Ayna*) *Şık* romanında standart türün dışına daha az çıktığı, bununla beraber teklifsiz dil, argo hatta Ermeni konuşması örneklerine yer verdiği dikkati çeker. *Can Pazarı*'nda kaba dil, küfür (sövgü), teklifsiz dil ve Ermeni konuşması mevcuttur. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında ise teklifsiz dil, kaba dil, argo ve yerel ağızlara yer verildiği görülür.

Anahtar kelimeler: Kaba dil, küfür (sövgü) dili, teklifsiz dil, argo, ağız

Usages other than standard variety in the works of Hüseyin Rahmi Gürpınar

Abstract

The standard language, whose rules are determined in the dictionary and spelling guide, is used in education, law, literature, press and official correspondence. The standard language, which has a wide range of usage and validity, does not include features belonging to social classes and local dialects. Literary language is the language of literature; hence the language of novel and story is the standard language, which is usually literary language. It is seen that Gürpınar also moved away from the literary language in his works and carried the language of the street to his works. Street language is often informal, profane language. Its contents includes slang, swearing (cursing), insult, mock. It has been determined that Gürpınar's novels sometimes include dialects of the characters. In this study, examples outside the standard variable in Gürpınar's works are evaluated on the basis of (*Ayna*) *Şık*, *Can Pazarı* and *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* novels. Contrary to the wealth of

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul, Türkiye), dilek.herkmen@msgsu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3060-3756 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.05.2021-kabul tarihi: 20.09.2021; DOI: 10.29000/rumelide.990112]

studies on slang, few studies have been conducted on vulgar language, informal language, swearing (swearing) and insulting expressions. Hüseyin Rahmi Gürpınar uses less genres other than standard language in his novel (*Ayna*) *Şık*. There are vulgar language, swearing (cursing), informal language and Armenian speech in *Can Pazarı*. In the novel *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç*, it is seen that informal language, vulgar language, slang and local dialects are used.

Keywords: Vulgar language, abusive language, informal language, slang, dialect

Giriş

Farklı açılardan farklı nitelikleri ortaya çıkan dil, türlü görünüşler sunan karmaşık bir bütündür (İmer, 1987: 213). Günlük hayatta değişkenlik gösterir. Sürekli aynı biçimde konuşmadığımız gibi farklı dil türlerinden yararlanırız (König 1991: 60). Toplumdaki değişim ve gelişim, toplumun dilinde de değişikliklere sebep olur. Böylece dilin çeşitli değişkeleri ortaya çıkar. Dilin konuşurlarının büyük bölümü tarafından saygı gören standart dil, ideal biçimdir. Bununla birlikte standart dil de bir bölge ağzına dayanan değişkedir. Fakat standart değişke bölgeler ve sosyal tabakalar üstünde konumlanmıştır. Diğer değişkeler arasında standart değişke, geniş geçerlilik alanına sahiptir ve üst dil konumundadır. Standart değişke olarak değerlendirilen yazı dili, kurallara bağlıdır; yerel ve sosyal izler içermez. Ölçünlü dilin dışında kalan ağızlar, argo, jargon, teklifsiz konuşma dili, kaba dil, küfür (sövgü), şaka, hakaret içeren ifadeler alt dilin birimlerini meydana getirir (Demir, 2010: 97, 99).

Standart değişke kodlanmışlık özelliği ile diğerlerinden ayrılmıştır. Dilin doğru biçimlerinin yazım kılavuzu, sözlük ve dilbilgisi kitapları gibi kaynaklarda belirlenmiş olması, standart dile kodlanmış olma özelliğini kazandırır. Aynı zamanda yazı dili de olan standart değişke, yaygın sosyal prestije sahiptir; dili doğru ve güzel kullananların benimsediği ideal biçimdir (Demir, 2010: 96). Doğru biçim olan standart dilin dışında yer alan yerel ve sosyal türler, dilin standart dışı kullanılan değişkeleri olarak değerlendirilir.

Bir ülkede konuşulan ağızlardan yaygın ve egemen olan, *ortak dil* olarak değerlendirilir. Türkiye Türkçesi için İstanbul ağzı ortak dildir. Yazı dili, şiir dili, tiyatro dili, bilim dili ve teknik dil gibi dil düzeyleri ortak dilin üst düzeyini meydana getirir; teklifsiz konuşma, kaba dil, alay, şaka ve hakaret yollu ifadeler de *ortak dilin* alt düzeyini oluşturur (Şen, 2016: 19). Teklifsiz konuşma, kaba dil, küfür (sövgü), ve argo Gürpınar'ın eserlerinde fazlaca yer alır. Kültür ve edebiyat dili olan yazı dilinin tersine, konuşma dili sosyal çevreye göre çeşitli şekillerde yer alır.

Gürpınar'ın eserlerinde Ermenilerin aralarında Ermeni şivesi, hırsızların arasındaki sohbette hırsız argosu, sokak konuşmasında küfür (sövgü), yer yer kaba söz ve beddualarda konuşma dilinin örnekleri görülür.

Popüler roman yazarı olarak değerlendirilen Hüseyin Rahmi Gürpınar, sokaktaki yaşamı tüm karakterleri ve gerçekliğiyle edebî eserlere yansıtan getiren kişi olarak da tanımlanır. Bu çalışmada ele alınan (*Ayna*) *Şık*, *Can Pazarı* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç* romanlarında olaylar İstanbul'da geçer. İstanbul yaşamını bütün canlılığı ile romanlarında ortaya koyan yazar, kadınların konuşmalarını, sokak kavgalarını başarıyla canlandırır. İstanbul'un kenar mahalle kültürünü aktarırken halk söyleyişlerine, beddualara, argoya ve küfürlü konuşmalara yer verir, böylelikle kahramanlarını canlı kılar.

Sade bir dil kullanan Gürpınar'ın *Can Pazarı* romanında sokak âdeti romanın içindedir. Gürpınar'ın halk tarafından beğeniyle okunmasında taklitlerle, ağız özellikleri ile sokak dilini yansıtmış olması etkili olmuştur. 20. yüzyılın sosyal, politik, ruhsal detayları Hüseyin Rahmi'nin eserlerine kendi gözlemleri ile yansımıştır. Sosyal değişimin toplumdaki karşılıkları, Gürpınar'ın eserlerinde canlı bir dil ile yer alır. Yozlaşmış, ahlaksızlaşmış ve batıl inançların etkisinde kalan insanları yazarken ölçünlü dilden uzaklaşır; sokağın dilini edebiyata sokar. Halkın dilini yansıtan Gürpınar'ın eserlerinde ağızlar, argo, teklifsiz dil, hakaret, küfür (sövgü) gibi standart dışı unsurlar yer alır. Argo örneklerinin zenginliği dikkat çeker. Kadınların, sevgililerin, hırsızların senli benli konuşmaları bir film gibi aksettirilmiştir. Kahramanların konuşmalarına zaman zaman kaba konuşmalar, bazen de sövgü tarzındaki sözler ve sözcük grupları dâhil olur.

Yöntem ve sınırlılıklar:

Bu çalışmada tespit edilecek standart dışındaki kullanımlar, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Ayna* (*Şık*), *Can Pazarı* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanları ile sınırlandırılmıştır. Bu eserler *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde tefrika edilmiş; sonrasında Latin harfli birçok baskıları yapılmıştır. Bu baskılarda, okuyucunun anlamasını kolaylaştırmak için yapılan pek çok farklı okuma, yazma şekilleri tespit edilir. Bu sebeple adı geçen eserlerin orijinal baskıları yani Arap harfli basımlarındaki şekilleri temel alınmış; eserlerde tespit edilen cümleler gazetede yayımlandıkları tarih ile verilmiştir. Argo sözcük ve sözcük gruplarının anlaşılabilirliğinin sağlanması için tespit edilen örneklerin anlamları, argo sözlüklerinden yararlanılarak eklenmiştir. Küfür (sövgü), hakaret ve kaba konuşmanın sınırlarının belirlenmesinde farklı sözlük ve çalışmalar farklı tutumlar sergilediklerinden Türkçe Sözlük'teki anlamlar temel alınmıştır. Bu çalışmada söz konusu eserlerdeki tüm örnekler değerlendirilmemiş; yazının gereksiz yere uzamaması için sınırlı sayıda örneğe yer verilmiştir. Çalışmada belirlenen ağız, argo, kaba dil, teklifsiz dil, küfür (sövgü) dili ve dil ilişkileri ile meydana gelen standart dışı kullanım örnekleri, orijinal ilk baskısındaki yerleri gösterilerek verilmiştir. Çalışmaya standart dışı örnekleri dâhil edilmemiştir.

Bulgular

(*Ayna*) *Şık*, *Can Pazarı* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanlarında argo, kaba dil, teklifsiz dil, küfür (sövgü), kullanımları tespit edilmiştir. Gürpınar'ın ilk romanı olan (*Ayna*) *Şık* romanında argo, kaba dil, küfür (sövgü), ifadeleri sayıca azdır. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında teklifsiz dil örnekleri küfür (sövgü) ve kaba dil kullanımından daha fazladır. Yerel değişke olarak değerlendirilen söyleyiş farklılığıyla oluşmuş ağız örneği *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*'ta görülür.

Can Pazarı romanı kaba dil, sövgü dili ve argonun en fazla görüldüğü romandır. Üç eserde de Ermeni ve diğer unsurların konuşma örnekleri, teklifsiz konuşma, kaba konuşma, küfür (sövgü) örnekleri sayıca fazla olduğu hâlde yerel ağızlara daha az yer verilmiştir. Standart değişkenin dışında kalan kullanımlara ait çalışmalara genel olarak bakıldığında, argo ile ilgili yapılan bilimsel araştırmaların zenginliğinin aksine kaba konuşma, teklifsiz konuşma, küfür (sövgü) ve hakaret ifadeleri hakkında yapılan çalışmalar sayıca azdır.

İnceleme

1. Argo

Ortak dilden ayrı olarak daha çok kendini gizlemek isteyen belli topluluklar tarafından kullanılan, herkesçe anlaşılmayan, ortak dildeki kelimelere farklı anlamlar yükleyen, mecazi anlamların önemli bir yer tuttuğu özel dil olarak tanımlanan argo Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde sıkça yer alır. Eserlerde yer alan argo örneklerinden bazıları řu şekildedir:

Aftos “sevgili; nikahsız karı, metres, kapama”; **uçlanmak** “vermek, almak, ödemek” (Aktunç, 1988: 31, 293).

Aftos bana **uçlanırsa** ben de senin karnını tambura gibi üfürürüm (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Aksata “alışveriş” (Aktunç, 1988: 34).

Koskoca hükümetler bilem bu **aksatanın** üzerinden vergi alıyorlar (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 14.03.1923: 2).

Anzorot “rakı” (Aktunç, 1988: 41).

Anzorotu çok kaçırdın galiba, sen lafi sapıtıyorsun (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 06.02.1923: 2).

Aval “aptal, salak”, **susti** “kabadayının karşısındaki kişiye karşı hitap biçimi” (Aktunç, 1988: 46, 265).

–Ne sandın **avalım susti**? (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Avanta “önemsiz bir faydalanma, yarım hırsızlıkla para kazanan bir kumarbazdan "sus payı" alma; bedava, zahmetsizce, parasız elde edilen şey” (Aktunç, 1988: 60).

–İşte bir yağlı **avantanın** içine girmişsiniz ya.. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 22.11.1922: 2).

Aynasızlanmak “kötüleşmeye başlamak; kötü olumsuz bir tavır takınmak” (Aktunç, 1988: 49).

–Bir daha böyle **aynasızlanma** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 20.11.1922: 2).

Cavalacoz “değersiz, uyduruk”; **ipsiz** “avare, evsiz barksız, serseri” (Aktunç, 1988: 67, 149).

Kim bilir nasıl **cavalacoz ipsizlerdir** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 22.02.1923: 2).

Cızlamı çekmek “kaçmak, gitmek, savuşmak” (Devellioğlu 1980: 68).

–**Cızlamı çekelim** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 22.12.1922: 2).

Çakmak “sezmek, anlamak, kavramak” (Aktunç, 1988: 74).

–Karı bizi **çaktı** galiba (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 04.12.1922: 2).

Dızlak “iyi, tıkırında” (Aktunç, 1988: 89).

-Keyfin **dızlak** mı? (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 22.11.1922: 2).

Dikiz etmek “bakmak” (Aktunç, 1988: 90).

Kollara **dikiz et**, o ne kulaçtır be... (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 13.12.1922: 2).

Dubara “hile; dalvere; yalan” (Aktunç, 1988: 94).

Bulgurcu nasıl bir **dubaraya** uğradığını anlayamayarak acı bir tebessümle düşünüyor, yirmi beş bin lirayı bir türlü helal edemiyordu (Gürpınar 1923: 2). (İkdam 2.03.1923: 2).

Fertiği çekmek “kaçmak, sıvışmak” (Aktunç, 1988: 111).

-Kocam uyanırsa sen tabanlarımı yağladığın gibi buradan **fertiği çekersin** (Gürpınar 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Fino “yüksek nitelikli esrar” (Aktunç, 1988: 114).

-Bozuk şarabı götür, **fino** içkidir deyi daya onlara... (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 23.11.1922: 2).

Hantavallı bk. *andavallı* “Aptal, saf, vurdumduymaz; bön, saf, görgüsüz (kimse)” (Aktunç, 1988: 92).

-Vay **hantavallı**... (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 24.11.1922: 2).

Hapazlamak “ele geçirmek” (Aktunç, 1988: 133).

-Bıyıklarını **hapazlamışsın** ama göğsünün kılları gözüme girecek (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 20.11.1922: 2).

Kafese koymak “yalan dolanla aldatarak çıkar sağlamak” (Aktunç, 1988: 159).

-Bir kocakarı bizim gibi iki delikanlıyı **kafese koyarsa** namusuma dokunur. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 04.12.1922: 2).

Katavalis “Anladın mı?’ anlamında kullanılır.” (Aktunç, 1988: 168).

-Ama iyice **katalavis**? (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 20.11.1922: 2).

Lolo “gösteriş, kabadayılık”, **sökülmek** “para vermek, ödemek, vermek”, **küllüm** “palavra, yalan, ağız kalabalığı” (Aktunç, 1988: 113, 114, 140).

-**Lololo** istemez, **küllüm** yutmayız, **sökülün** bakalım. (Lololo: argo; sökülmek: argo) (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 07.12.1922: 2).

Mafiş “yok, bulunmaz, kalmadı anlamında söylenen söz” (Aktunç, 1988: 202).

-İkimizde de **mafiş** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Mangır “para” (Aktunç, 1988: 206).

-Akli olan devletlinin **mangırı** da gani olur (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Mangiz “para”, **kokoz** “parasız, züğürt” (Aktunç, 1988: 206).

-Ben yalnız **mangiz kokozuyum** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Mantarlamak “yalan söylemek, hile yapmak, dolandırmak” (Aktunç, 1988: 208).

-Neremden **mantarlandığımı** anladım şimdilik. (Gürpınar 1922: 2). (İkdam 02.12.1922: 2).

Moruk “yaşlı kimse, ihtiyar” (Aktunç, 1988: 217).

-Böyle söyleme sakallı **moruk**... (Gürpınar 1923: 2). (İkdam 11.02.1923: 2).

Tavcı “malın fiyatını artırmak için araya giren esnaf, kızıştırıcı” (Aktunç, 1988: 276).

-Uzatma saltasını ıslattığının kancık **tavcısı**. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 08.12.1922: 2).

Tıglamak “cinsel ilişkide bulunmak” (Aktunç, 1988: 281); **kaz** “aptal, dangalak”; yılmak “parasını almak, para sızdırmak” (Aktunç, 1988: 171, 311).

-Karıyı hem **tıglyyorsun**, hem de **kaz** gibi **yoluyorsun** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Tufacı “hırsız, özellikle geceleri ev, işyeri soymada ustalaşmış hırsız” (Aktunç, 1988: 290).

Öteki **tufacıları** da yakaladılar mı? (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 11.12.1922: 2).

Voli “kısa zamanda hîle ile veya fırsatçılıkla haksız yere aşırı kazanç elde etme, vurgun” (Aktunç, 1988: 300).

-Hem ben **voli** başına yüzde otuz iskonto yaparım. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Yekun çekmek “konuşmasını bitirmek, sözüne son vermek” (Aktunç, 1988: 307).

-Lafa **yekûn çek** be (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

Zamkinos etmek “gitmek, kaçmak” (Aktunç, 1988: 314).

-Muharrir baba, sen yine Dolap Sokağı'na **zamkinos ettin** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 12.02.1923: 2).

Argo sözcükler herkes tarafından bilinir hâle geldiğinde özel dil olma niteliğini yitirip ana dilin söz varlığı içinde yer alır. Nitekim *Can Pazarı* romanının yazıldığı dönem için argo niteliğindeki *kaz gibi yılmak* ifadesi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te mecaz kaydıyla “varını yoğunu almak, sömürmek” şeklinde anlamlandırılmıştır (Ayverdi, Topaloğlu, 2006: 1623). *Can Pazarı* romanında geçen *hantavallı* argosu bugün *Türkçe Sözlük*'te *andavallı* şeklinde “ahmak, aptal, beceriksiz, şaşkın, bön, görgüsüz (kimse)” açıklamasıyla ve argo kaydı olmaksızın yer alır. *Yekûn çekmek* kelime grubu da Türk

Dil Kurumunun *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde "konuşmaya son vermek" anlamıyla yer alır. Gizli dil olma özelliğini yitiren argo kelimeler, artık argo olarak ifade edilmez ve standart dilin söz varlığına dâhil olurlar. Bununla birlikte yeni argo kelimeler oluşur (Yüksekkaya, 2016: 90). Her dönemin kendi argo dağarcığı vardır. Hüseyin Rahmi Gürpınar eserlerinde yer alan *anzorot*, *katavalis*, *dızlak* gibi argo kelimeler bugün *Türkçe Sözlük*'te argo olarak kayıtlı değildir. Bu durum argonun değişken olma niteliğinin sonucudur.

2. Teklifsiz dil

Teklifsiz dil, resmî dil olan ölçünlü dilden farklı olarak ortak dilin alt düzeylerindedir. Senli benli ya da samimi dil, resmî olmadan konuşma şeklinde de ifade edilen teklifsiz dilin sınırlarını belirleyen kesin kıstasların olduğunu söylemek mümkün değildir. Tespit edilen teklifsiz dil örnekleri aşağıda verilmiştir:

Deve gibi yüksek bir delikanlısın, fakat yazık ki **aptalsın** Muhsin. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

-Yine sakız çiğneme **be...** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

-Herkes kendi **dalaveresiyle** meşgul. Alışverişi **gurla**. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 19.11.1922: 2).

-**Haydi işine be...** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 22.11.1922: 2).

-İşte bir **yağlı** avantanın içine girmişsiniz **ya..** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 22.11.1922: 2).

-**Ananın örekesinde...** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 23.11.1922: 2).

-**Haydi be, ne yumurtlayacaksan yumurtla**. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 25.11.1922: 2).

-**Üfürmüşüm** ben böyle prensibin içine. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 25.11.1922: 2).

-**Herif** pek iştahlı görünüyor. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 28.11.1922: 2).

-Kapatıyor musunuz **ayol?** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 30.11.1922: 2).

-**Vay anasını**, birkaç saatin içinde üç yüz lira. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 09.12.1922: 2).

-Allah rızası için, şuna biraz tütün koyunuz da sahibi de içsin, ben de **ziftleneyim**. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 13.12.1922: 2).

-**Lap** diye **kıç üstü ökseye oturturuz**. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 2.02.1923: 2).

3. Kaba dil

Muhatabını incitici, terbiyeye aykırı, çirkin, kötü sözler olarak alanı belirlenebilecek olan kaba dil; kavram alanında cinsellikle ilgili ve ayıp kabul edilen kelimeler yer alan sövgüden farklı bir çizgidedir. Kaba dil ile küfür (sövgü) dili arasında belirlenmiş bir sınır yoktur. Bu sebeple *Türkçe Sözlük*'ünün anlamlandırmalarına göre bir tasnif yapılmıştır. Gürpınar'ın eserlerinde kaba dil olarak nitelendirilebilecek örnekler de tespit edilmiştir.

–**Vay imansız şirret karı be...** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 30.03.1923: 2).

–**Ulan, ağdahl köpek tersi** gibi bu akşam tabanımın altına ne takıldın? (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 18.11.1922: 2).

–**Çüş be herif.** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 21.10.1922: 2).

–**Yılan karı** bu senin eski huyundur. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 31.12.1922: 2).

–**Hayvan babandır.** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 21.10.1922: 2).

–Ne yapacaksın **ulan inek**? (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 13.02.1923: 2).

Bok yemek “yakişksız bir iş yapmak”.

–**Ne bok yer**? (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 13.02.1923: 2).

–O **orospu** ile o **puştun** yakalarından tutup şimdi dışarı atacağım. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 14.02.1923: 2).

–Behey **imansız karı...** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 24.03.1923: 2).

–Yuhhh... Dilini eşek arıları soksun, **eşkya babandır ulan...** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 25.03.1923: 2).

Bok karıştırmak “bir işi bozacak bir biçimde davranmak”.

–**Bok karıştırma...** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 25.03.1923: 2).

Kaltak “iffetsiz, namussuz kadın”.

–**Ulan kaltak**, yabancı herifin bizim evde ne işi var? (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 13.02.1923: 2).

4. Küfür (Sövgü), hakaret

Arapça *küfr* “örtmek; inkâr etmek, inanmamak” kelimesi, Türkçede küfür şeklini alır, anlam alanı genişler, sövgü karşılığında kullanılır. *Söv-* eylemi *Divanü Lugati't-Türk*'te *sök-* “sövmek, küfretmek”; *söküg* “küfür, sövgü” anlamlarıyla yer alır (Ercilasun, Akkoyunlu, 2015: 831). 11. yüzyıldan itibaren Türk kültüründe yer aldığı görülen sövmek ve sövgü; Türkiye Türkçesinde küfür, sövgü, hakaret karşılıkları ile anılır. *Türkçe Sözlük*'te *hakaret et-* “bir şeyi veya bir kimseyi aşağılık ve değersiz gösterecek biçimde davranmak:” *söv-* “onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek” şeklinde açıklanır. Bu açıklamada *hakaret et-* ve *söv-* eylemlerinin kesin sınırları belirgin değildir. Bununla birlikte hakaret “küçültücü söz veya davranış” olarak verilir. Sövgü sözleri; bir kişiyi aşağılamak ve küçük düşürmek amacıyla söylenen, toplumun ayıp kabul ettiği, bedensel ve zihinsel eksikliklerle ya da cinsellikle ilgili sözcüklerdir. Küfür sözlerinin, argoda olduğu gibi gizlenmek için değil gizli ve ayıp olanı açığa çıkararak hakaret etmek için kullanıldığı ifade edilir (Akar, 2014: 31). Ölçünlü dilde olmayan bu kelimeler Hüseyin Rahmi'nin sokağı yansıttığı romanlarında yerini alır.

— Şu **köpoğlunun herifi** bir sokak köpeği yakalamış (Gürpınar, 1988: 2) (Tercüman-ı Hakikat gazetesi 25.02.1988: 2)

—Vay tabiatının **göbek taşına becerdiğimin** cadısı vay, İskeçe tütününü gibi tarlasından hoşlandı. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 02.12.1922: 2).

Köpoğlu “hâin, hınzır, düzenbaz’ anlamında küfür sözü” (Ayverdi, Topaloğlu, 2006: 1763).

—**Köpoğlu** tam vurgunculuk için doğmuş bir **veledizina...** (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 21.12.1922: 2).

—Ulan, ne **bok yer... Avradım bellediğimin** karısı... (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 23.03.1923: 2).

Bok canna olsun! “Nefret ve bıkkınlığı ifâde eden, “Allah kahretsin” anlamında bir küfür sözü”.

—Hepinizin de **bok canna olsun.** (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 6.02.1923: 2).

—**Ha siktir** oradan yellos... (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 25.03.1923, 2).

—Vay **kahpeoğlu**, tabağı beş kuruşa yarım porsiyon pilaki yer. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 20.10.1922, 2).

Yestehlemek “büyük abdest yapmak”.

—Hanenin de, senin de namusuna **yestehleyeyim** ben... (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 25.03.1923, 2).

—Herifler **köpoğlu köpek** şeyler. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 24.12.1922: 2).

—Çünkü her biri **itoğlu itliğine** göre pay alır. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 04.12.1922: 2).

—O **orospu** ile o **puştun** yakalarından tutup şimdi dışarı atacağım. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 14.02.1923: 2).

5. Ağız

Üst dil olarak kabul edilen standart dile bağlı fakat yazı dili olarak tercih edilmeyen, aile ve arkadaş ilişkileri gibi resmîyetten uzak ortamlarda kullanılan, doğal yollarla ortaya çıkmış, bölgelere göre farklı söyleyiş özellikleri içeren, standart dile oranla saygınlığı daha az olan yerel konuşma biçimleri ağız olarak değerlendirilir (Demir, 2002: 114). Doğru biçim olarak görülen standart dilin dışında kalan yerel ağızlar ortak dilin bir parçasıdır. Yerel değişke olarak tanımlanan ağız örneği *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında gözlemlenir. Anadolu’lu bir bakkalın ağzından verilen cümleler şu şekildedir:

—*Baha bah köfeye mi düştü?* (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

—*Kuyruhludan korkusundan mı köfenin içine kaçdı? Hele bir yol şu kocakarının ahlına bah... Kuyruhlu bu dünya ile dolaşıncah köfenin içine girmez belliyor ki.* (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

—*Hepimiz birer köfeye... Fuçuya tıklup otururduh.* (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

—*Perşembe günü çatacahmış.* (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

-Şık beyinin biri de geçen günü gazeteyi eline almış bağa gostertiyor... Bakkal bah didi. Bahtım... (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

-Bu şehullerden ne anlıyon? (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

-Her gun kaç danesini gorüyom. (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

-Hükümetler birbiriyle cenkleşirler, İcaponla Urusun yaptığı gibi. (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 15.04.1910: 2).

-Bir tahım ohumuşların efkarcıcah guya kuyruhlunun çekirdeği bize dohunmayacakmış da bizi saçına dolayıp gotürecekmiş. (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 16.04.1910: 2).

-Bu kanunu koyan efendiler biraz da bakkal hakkını gozetmeli deguller miydi? (Gürpınar, 1910: 2). (Sabah 16.04.1910: 2).

-Neremden mantarlandığımı anladım şimdıcik. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 02.12.1922: 2).

6. Dil ilişkileri ile meydana gelen türler

Gürpınar'ın eserlerinde dikkati çeken bir diğer dil türü de ana dili Türkçe olmayanların konuştuğu söyleyişi bozuk, zaman zaman ikinci dilden kelimelerin eklendiği değişkendir. Türkçenin farklı bir dil ile olan ilişkisinden yeni bir tür meydana gelir. Dil karşılaşmaları ile oluşan bu yeni bozuk tür, bugün Almanca ve Türkçe arasında gözlemlenmekteyken 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başında, İstanbul örneğinde Ermenice ile Türkçe arasında görülür. Sosyal ve siyasi sebeplere göre değişkenlik gösteren, karma dil yapısına sahip bu söyleyiş sosyal bir tür olarak tanımlanmaktadır. *Dilbilim Sözlüğü*'nde şive (*accent*) "Bir dilin bir bölge halkına, yabancı bir ulusa ya da etnik gruba özgü söyleyiş biçimiyle kullanımı; örn. Türkçe'yi Karadeniz şivesi, Rum şivesi ya da Amerikan şivesiyle konuşmak" (İmer, Kocaman Özsoy, 2011: 235) şeklinde tanımlanmıştır. Türkçenin farklı etnik kökenli kişiler tarafından söylenişini tanımlamak için şive terimi tercih edilmiştir.

İki dilin birbirini etkilemesi ile hedef üst dilde meydana gelen bozuk şekiller dilin bir başka düzeyidir. Gürpınar'ın söz konusu eserlerinde Ermenilerin Türkçe konuşma örneklerine sıkça rastlandığı gibi sınırlı sayıda Avusturyalı şivesi örneği de vardır.

Ermeni şivesi

— *Zo kuyruğunu görmüyorsun? Tazı dediğin böyle olur?* (Gürpınar, 1988: 2) (Tercüman Hakikat gazetesi 25.02.1988: 2).

—*Senin gibi cingöz ile ben tehada bulunurum hiç?* (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 20.11.1922: 2).

—*Şaraba bahna bulorsun.* (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 23.11.1922: 2).

İçim kızoor. He, damarlarım çimendiferin büyük pistonu gibi vargel edoor. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 12.02.1923: 2).

İşledikçes beni kökümnden sarsoor. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 12.02.1923: 2).

Kendi hesabına gecede yirmi orospu işletor, yine bir türlüme paraya gözü kanmor. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 12.02.1923: 2).

Hısmıksız, akrabalıksız insan olur hiç? (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 13.02.1923: 2)

Bakalım, bu iş sonram ağnaşılacaktır. (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 07.03.1923: 2).

-İkisi de bir laf diğildir? (Gürpınar, 1923: 2). (İkdam 25.03.1923, 2).

Avusturyalı şivesi

-Ne istiyoyşunuz? (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 16.12.1922: 2).

-Otuz altı fişek beraberğ veğıyoğuz, soğra istağşe pağa ile fişek yine veğıyoğuz. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 16.12.1922: 2).

Kırk yedi numağo. Oğda biğinci kat 19 numağo odada gidecek. Soğacak. (Gürpınar, 1922: 2). (İkdam 16.12.1922: 2).

Yorum

Hüseyin Rahmi Gürpınar konuşma dilini eserlerinde yansıtır. Gürpınar'ın romanlarında yer alan sokak konuşmalarının aktarılmasında bir eksiklik dikkati çeker. Konuşan kişilerin ağız özelliklerinin yansıtılmasına özen gösterilmez. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında taşralı bir bakkalın konuşmasını aksettiren yazar, yerel ağız bu karakter aracılığı ile romana sokar. Bakkalın konuşmasında yer alan *dohunmayacakmış* kelimesinde *dokun-* > *dohun-* şeklinde iç seste k > h değişimi verilmiş; ama gelecek zaman eki *-acak* şeklinde yazılmıştır. *Kuyruhlu bu dünya ile dolaşıncah köfenin içine girmez belliyor ki...* cümlesinde *dolaşıncah*, *kuyruhlu* yazımları ile *belliyor* çekimli eylemindeki şimdiki zaman ekinin kurallı yazımı tezat oluşturmaktadır. *-yor* eki yazı dilindeki şekli ile verilmiş; kuyruklu sözcüğü ise *kuyruhlu* şeklinde yazılmıştır. Yazar argo sözcükleri eserlerinde özenli bir şekilde kullanmış, romanlarına âdeta dikkatle yerleştirmiştir. Kaba dil ve küfür (sövgü) dili *Can Pazarı* romanında, *Şık (Ayna)* romanına göre daha fazladır.

Sonuç

Romanlarında hayatın içinden kesitler sunan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın konuşma dilini yansıttığı görülür. Yazar hemen her kesimden insanı günlük yaşamları ile anlatırken teklifsiz dil, kaba dil, küfür (sövgü) dilini de sıkça kullanır. Ayrıca sokağı çok iyi gözlemleyen Hüseyin Rahmi'nin canlı sahne olan romanlarında karakterlerini yer yer kendi şiveleriyle konuşturduğu görülür. Fakat yerel konuşma farklılıklarına dair örnekler sınırlıdır. Ermeniler gibi ana dili farklı kimselerin konuşmaları sayıca daha fazladır. Özel dil olan argo Hüseyin Rahmi'nin eserlerinin söz varlığında geniş bir yere sahiptir.

Kaynaklar

- Ayverdi, İ. Ve Topaloğlu, A. (2006). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Akar, A. (2014). Türk Sözlükbiliminde Tanımsız Bir Alan: Sövgü Sözlere, *Dil Araştırmaları*, S.14 (Bahar 2014), 27-33.
- Aktunç, H. (1988). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanımlarıyla)*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Devellioğlu, F. (1980). *Türk Argosu İnceleme ve Sözlük*, Ankara: Aydın.

- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2015). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti't -Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gürpınar, H. R. (1888). (*Ayna*) *Şık*, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi.
- Gürpınar, H. R. (1910). *Kuyruklu Yıldız Altında bir İzdivaç*, *Sabah* gazetesi.
- Gürpınar, H. R. (1922). *Can Pazarı*, *İkdam* gazetesi.
- Demir, N. (2002). Ağız Terimi Üzerine, *Türkbilig*, 2002/4, 105-116.
- Demir, N. (2010). Türkçede Varyasyon Üzerine, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17/2, 93-106.
- İmer, K. (1987). "Toplum Dil Bilimin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 31, (S.1-2). 213-230.
- İmer, K. ve Kocaman, A., Özsoy, S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- König, G. Ç. (1991). Toplumbilim Açısından 'Dil' ve 'Dil türleri' Kavramları Üzerine, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, 59-70.
- Şen, M. (2016). Argo Kelimeleri Üzerine, (Ed. Naskali, E. G., Yüksekaya), G. S., *Argo*, İstanbul: ka kitap, 19-30.
- Yüksekaya, G. S. (2016). Argo Sözlükleri, *Argo*. (Ed. Naskali, Emine Gürsoy, Yüksekaya, Gülden Sağol), İstanbul: ka kitap, 89-114.